

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 01.04.2015, sp. zn. 7 Tdo 387/2015, ECLI:CZ:NS:2015:7.TDO.387.2015.1

Číslo: 31/2016

Právní věta: Zákonné podmínky pro uložení ochranného léčení, které jsou uvedeny v § 99 odst. 2 písm. a) a b) tr. zákoníku, nelze navzájem nahrazovat. Negativní podmínka obsažená v § 99 odst. 2 písm. b) větě za středníkem tr. zákoníku, podle které soud ochranné léčení neuloží, je-li vzhledem k osobě pachatele zřejmé, že jeho účelu nelze dosáhnout, je naplněna zejména tehdy, když s ohledem na výsledky provedeného dokazování u pachatele nejsou objektivní ani subjektivní předpoklady pro výkon tohoto léčení. Závěr o tom, zda lze dosáhnout účelu ochranného léčení podle § 99 odst. 2 písm. b) tr. zákoníku, je nutné založit na přísné individualizaci tohoto druhu ochranného opatření ve vztahu ke konkrétní osobě pachatele. Nesprávné posouzení zmíněné negativní podmínky zakládá existenci dovolacího důvodu podle § 265b odst. 1 písm. j) tr. ř.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 01.08.2015

Spisová značka: 7 Tdo 387/2015

Číslo rozhodnutí: 31

Číslo sešitu: 6

Typ rozhodnutí: Usnesení

Hesla: Důvody dovolání, Ochranné léčení

Předpisy: § 265b odst. 1 písm. j) tr. ř.
§ 99 odst. 2 písm. a) tr. zákoníku
§ 99 odst. 2 písm. b) tr. zákoníku

Druh: Rozhodnutí ve věcech trestních

Sbírkový text rozhodnutí:

Nejvyšší soud z podnětu dovolání obviněného J. P. podle § 265k odst. 1, 2 tr. ř. zrušil usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 1. 10. 2014, sp. zn. 3 To 403/2014, pokud jím byl v rozsudku Okresního soudu ve Vyškově ze dne 19. 6. 2014, sp. zn. 1 T 24/2013, ponechán nedotčen výrok o uložení ochranného léčení, rozsudek Okresního soudu ve Vyškově ze dne 19. 6. 2014, sp. zn. 1 T 24/2013, ve výroku o uložení ochranného léčení, jakož i další rozhodnutí na zrušené části rozhodnutí obsahově navazující, pokud vzhledem ke změně, k níž došlo zrušením, pozbyla podkladu. Podle § 265l odst. 1 tr. ř. Okresnímu soudu ve Vyškově přikázal, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl.

I.

Dosavadní průběh řízení

1. Rozsudkem Okresního soudu ve Vyškově ze dne 19. 6. 2014, sp. zn. 1 T 24/2013, byl obviněný J. P. uznán vinným zločinem týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 odst. 1, odst. 2 písm. d) tr. zákoníku a odsouzen podle § 199 odst. 2 tr. zákoníku k trestu odnětí svobody na 24 měsíců s tím, že výkon trestu odnětí svobody byl podle § 81 odst. 1 tr. zákoníku podmíněně odložen a zkušební doba byla podle § 82 odst. 1 tr. zákoníku stanovena na 30 měsíců. Kromě toho bylo obviněnému podle § 99 odst. 2 písm. b), odst. 3, odst. 4 tr. zákoníku uloženo protialkoholní ústavní ochranné léčení.

2. Podle výroku o vině spáchal obviněný uvedený trestný čin v podstatě tím, že od počátku roku 2000 do 5. 12. 2012, vyjma období od 17. 9. 2012 do 30. 10. 2012, kdy byl vykázán ze společného obydlí, v rodinném domě v K., okr. V., zle a bezcitně nakládal se svou spolužijící matkou J. P., které téměř denně hanlivě a vulgárně nadával, ponižoval a urážel ji, plival na ni, v návalech zuřivosti ničil bytové zařízení a věci ve společné domácnosti, prováděl jí schválnosti, vyhrožoval jí újmou na zdraví s kosou, vidlemi, nožem, kovovou tyčí, sekerou nebo vzduchovou pistolí v ruce, fyzicky ji napadal strkáním do těla, kopáním do nohou, hýždí a zad, v několika případech ji udeřil rukou do hlavy a tváře, v jednom případě ji uhodil do hlavy tyčí, čímž jí způsoboval hematomy, pohmožděniny a oděrky lehčího charakteru, a svým agresivním jednáním vyvolával u matky přetrvávající pocity strachu a stavy úzkosti, což u ní vedlo k rozvoji syndromu týrané osoby a oběti domácího násilí.

3. Odvolání obviněného, podané proti všem výrokům, bylo usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 1. 10. 2014, sp. zn. 3 To 403/2014, podle § 256 tr. ř. zamítnuto.

II.

Dovolání a vyjádření k němu

4. Obviněný podal prostřednictvím obhájce v zákonné lhůtě dovolání proti usnesení Krajského soudu v Brně. Toto usnesení napadl proto, že jím zůstal nedotčen výrok o uložení ochranného léčení. Odkázal na důvod dovolání uvedený v § 265b odst. 1 písm. j) tr. ř. Namítl, že pro uložení ochranného léčení nebyly podmínky stanovené v § 99 odst. 2 písm. b) tr. zákoníku, protože nebylo prokázáno, že by jeho jednání přímo souviselo s požíváním alkoholu. Poukázal na to, že soudy vycházely ze znaleckého posudku znalce MUDr. P. N., zatímco znalkyně MUDr. Z. P. v jiné trestní věci obviněného dospěla k odlišným závěrům. Ze znaleckého posudku MUDr. Z. P. zdůraznil mimo jiné její závěr, že ochranné léčení nedosáhne svého účelu. Obviněný se dovoláním domáhal toho, aby Nejvyšší soud zrušil výrok o uložení ochranného léčení.

III.

Přípustnost dovolání

5. Nejvyšší soud jako soud dovolací zjistil, že dovolání je podle § 265a tr. ř. přípustné, že je podala včas oprávněná osoba a že splňuje náležitosti obsahu dovolání ve smyslu § 265f odst. 1 tr. ř.

IV.

Důvodnost dovolání

6. Nejvyšší soud přezkoumal podle § 265i odst. 3 tr. ř. napadené usnesení i předcházející řízení z hlediska zákonnosti a odůvodněnosti výroku o uložení ochranného léčení a shledal, že dovolání je důvodné.

7. Podle § 99 odst. 2 písm. b) tr. zákoníku soud může uložit ochranné léčení, jestliže pachatel, který zneužívá návykovou látku, spáchal trestný čin pod jejím vlivem nebo v souvislosti s jejím požíváním, avšak ochranné léčení neuloží, je-li vzhledem k osobě pachatele zřejmé, že jeho účelu nelze dosáhnout.

8. Ačkoli o uložení ochranného léčení obviněnému soudy rozhodly podle citovaného ustanovení, neřídily se důsledně hledisky, která jsou v něm uvedena.

9. V osobě obviněného jde o pachatele, který zneužívá návykovou látku (alkohol) a spáchal trestný čin v souvislosti s jejím zneužíváním. Jasně to vyplývá ze zjištění, že obviněný je na alkoholu chorobně závislý a že se posuzovaného jednání dopouštěl zpravidla za situace, kdy byl opilý. Okolnost, zda u obviněného jde o alkoholismus ve čtvrtém, tj. konečném (terminálním) stadiu podle Jellineka, jak uvedl znalec MUDr. P. N., anebo ve třetím, tj. rozhodném (krucialním) stadiu podle Jellineka, jak uvedla znalkyně MUDr. Z. P., není v uvažovaném kontextu podstatná. Souvislost požívání alkoholu s jednáním, jímž se obviněný dopustil trestného činu, je zřejmá především ze svědecké výpovědi poškozené J. P., ale i z dalších důkazů, např. z výpovědi svědka J. P. ml. (syna obviněného), z výpovědi svědkyně Z. H. (přítelkyně syna obviněného) a z výsledků orientační dechové zkoušky, kterou u obviněného provedla policie, když byla přivolána k dílčímu incidentu. Uvedená zjištění nejsou zahrnuta do skutkové části výroku o vině, neboť souvislost činu se zneužíváním návykové látky není zákonným znakem trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 tr. zákoníku. Tato zjištění soudy jasně vyjádřily v odůvodnění svých rozhodnutí, přičemž přijatelně vysvětlily, na podkladě jakých důkazů a jakého jejich hodnocení ke svým zjištěním dospěly.

10. Pochybení soudů spočívá v tom, že zcela pominuly tu část ustanovení § 99 odst. 2 písm. b) tr. zákoníku, v níž je stanoveno, že soud ochranné léčení neuloží, je-li vzhledem k osobě pachatele zřejmé, že jeho účelu nelze dosáhnout. Citovaná část uvedeného ustanovení spojuje přípustnost uložení ochranného léčení s negativní podmínkou, která musí být splněna zároveň s oběma předcházejícími pozitivními podmínkami. Žádný ze soudů se nezabýval otázkou, zda uložení ochranného léčení není vyloučeno tím, že vzhledem k osobě obviněného je zřejmé, že jeho účelu nelze dosáhnout.

11. Touto otázkou se původně, tj. v písemném posudku, nezabýval ani znalec MUDr. P. N., který byl přibrán k podání znaleckého posudku v projednávané věci Okresního soudu ve Vyškově sp. zn. 1 T 24/2013. Znalec se při výslechu v hlavním líčení k dotazu státní zástupkyně vyjádřil takto: „Pozitivní účinek (míněno protialkoholního léčení) je možné očekávat vždy, dlouhodobá abstinence je jen k užítku pro člověka, který je ... závislý na alkoholu. Nikdy dopředu nelze říci, zda léčba bude, či nebude úspěšná, ale za pokus to určitě stojí. Šance na dlouhodobou abstinenci je vždy.“ Toto vyjádření znalce má evidentně povahu obecné proklamace a postrádá jakékoli bližší hodnocení vyhlídek ochranného léčení konkrétně u obviněného. Jestliže ustanovení § 99 odst. 2 písm. b) tr. zákoníku počítá s možností, že vzhledem k osobě pachatele je zřejmé, že účelu ochranného léčení nelze dosáhnout, pak je nutné závěry týkající se hlediska dosažení účelu ochranného léčení činit vždy ve vztahu k osobě daného individuálního pachatele, a nikoli všeobecně. Pokud by byla akceptována argumentace citovaná z výpovědi znalce, pak by na jejím podkladě bylo možné uložit ochranné léčení bez dalšího každému pachateli, který zneužívá alkohol a spáchá trestný čin pod jeho vlivem nebo v souvislosti s jeho zneužíváním, a byla by bezpředmětná, nefunkční a nadbytečná ta část ustanovení § 99 odst. 2 písm. b) tr. zákoníku, podle které soud neuloží ochranné léčení, je-li vzhledem k osobě pachatele zřejmé, že jeho účelu nelze dosáhnout. Přitom smyslem této části uvedeného ustanovení je, aby ochranné léčení nebylo zbytečně ukládáno pachatelům, u nichž nelze dosáhnout jeho účelu zejména proto, že k němu mají subjektivně odmítavý vztah, že nemají motivaci se léčit, že nejsou ochotni spolupracovat při svém léčení, že léčení neumožňuje jejich jinak narušený zdravotní stav apod.

12. Naproti tomu ve věci Okresního soudu ve Vyškově sp. zn. 1 T 178/2014, v níž byl obviněný stíhán pro trestný čin téže povahy, podala znalecký posudek znalkyně MUDr. Z. P., která nedoporučila uložení ochranného léčení s touto argumentací ohledně obviněného: „ ... je mu již 54 let, léčit se nechce, nemá motivaci, i nadále nezmění životní styl, navíc má špatný somatický stav, používaný lék

Antabus ... u něj pro vážné somatické nálezy nelze nasadit, posuzovaného nelze adekvátně léčit.“ Na podkladě zevrubného vyšetření obviněného znalkyně zdůvodnila svůj závěr blíže i tím, že k trvalé abstinenci a protialkoholní léčbě obviněný není motivován, nepočítá s radikální změnou života v tom smyslu, že by byl bez alkoholu, nemá vůli změnit způsob života. Znalkyně zdůraznila také to, že protialkoholní léčba vyžaduje, aby léčený byl schopen fyzických aktivit (míněny sport, pracovní aktivity, dlouhé mnohakilometrové vycházky), což zdravotní stav obviněného vylučuje. Dále znalkyně vysvětlila, že protialkoholní léčba je vedena velkým podílem psychoterapeuticky, že v tomto kontextu se léčený musí vyjadřovat k problematice svého požívání alkoholu i požívání alkoholu u ostatních pacientů ve skupině, přičemž ale sám obviněný žádný problém v požívání alkoholu nevidí. K tomu znalkyně dodala, že doplňkem podpory abstinování je nasazení léku Antabus, který vyžaduje kromě jiného dobrý stav jater, což obviněný nemá, neboť jeho játra jsou hrbolatá a mají vysokou hodnotu enzymu GMT (norma je kolem 0,8, zatímco obviněný má i přes léčbu vitaminy na podporu jater hodnotu cca 6,5), a k postižení jater u něho přistupují i postižení slinivky, jícnové varixy, stav po žaludečním krvácení, ascites (tekutina v břiše) a chudokrevnost. Znalkyně hodnotila zdravotní stav obviněného také ve spojení se skutečností, že obviněný je osobou s 2. stupněm invalidity. Je tedy patrné, že znalkyně se otázkou dosažení účelu ochranného léčení zabývala konkrétně ve vztahu k individuálním podmínkám daným u osoby obviněného.

13. Krajský soud v Brně provedl ve veřejném zasedání důkaz posudkem znalkyně MUDr. Z. P., avšak jeho obsah a závěry nijak nehodnotil a v odůvodnění napadeného usnesení se omezil na konstatování, že „pro rozhodování v této trestní věci je podstatný posudek vypracovaný ... znalcem MUDr. P. N.“, s dovětkem, že „tento znalec ... vysvětlil důvody, proč je obviněný na svobodě nebezpečný a proč vyžaduje uložení ochranného léčení“. Znaleckým posudkem MUDr. Z. P. se Krajský soud v Brně blíže nezabýval s odkazem na to, že její posudek „není revizním znaleckým posudkem“.

14. Z toho je zřejmé, že Krajský soud v Brně nepostřehl zásadní obsahový rozdíl mezi oběma posudky, který spočíval v tom, že závěr týkající se otázky dosažení účelu ochranného léčení učinila znalkyně MUDr. Z. P. naprosto konkrétně ve vztahu k obviněnému a k okolnostem, které ho individuálně charakterizují, zatímco znalec MUDr. P. N. opřel svůj závěr jen o paušální, obecné a nekonkrétní vyjádření ve smyslu, že léčení vždy stojí za pokus.

15. Je-li mezi řádně provedenými důkazy vztahujícími se k téže otázce tak závažný rozdíl, jak tomu je v případě obou znaleckých posudků, nemůže soud jeden z těchto důkazů apriorně odmítnout proto, že původně pochází z jiného řízení nebo že není přezkumem druhého. Takovéto formální důvody odmítnutí důkazu jsou nepřijatelné, neboť extrémně vybočují z mezí volného hodnocení důkazů podle § 2 odst. 6 tr. ř. O tom, kterému z rozporných důkazů dá soud přednost, musí rozhodnout obsahová přesvědčivost.

16. Místo toho, aby se soudy zaměřily na objasnění otázky, zda není vzhledem k osobě obviněného zřejmé, že účelu ochranného léčení nelze dosáhnout, operovaly v odůvodnění svých rozhodnutí argumentací vztahující se k nebezpečnosti pobytu obviněného na svobodě. K tomu pokládá Nejvyšší soud za nutné poznamenat, že pokud soudy přikročily k uložení ochranného léčení podle § 99 odst. 2 písm. b) tr. zákoníku, pak otázka případné nebezpečnosti pobytu obviněného na svobodě nemohla hrát žádnou roli, protože nejde o zákonné hledisko podmiňující uložení ochranného léčení podle uvedeného ustanovení. Zmíněné úvahy soudů by byly relevantní v případě, že by ochranné léčení bylo ukládáno podle § 99 odst. 2 písm. a) tr. zákoníku, podle něhož soud může uložit ochranné léčení tehdy, jestliže pachatel trestný čin spáchal ve stavu vyvolaném duševní poruchou a jeho pobyt na svobodě je nebezpečný. Nedostatek jedné z podmínek pro uložení ochranného léčení, které jsou stanoveny v § 99 odst. 2 písm. b) tr. zákoníku, byť šlo o podmínku negativní, soudy nemohly nahradit podmínkou stanovenou v § 99 odst. 2 písm. a) tr. zákoníku, neboť pro uložení ochranného léčení podle každého z obou těchto ustanovení se vyžaduje současné splnění všech kumulativních podmínek

vymezených v tom kterém ustanovení.

17. Soudy se nevypořádaly s otázkou, zda v posuzované věci není vzhledem k osobě obviněného zřejmé, že účelu ochranného léčení nelze dosáhnout. Tím pádem nebyly splněny podmínky stanovené zákonem pro uložení ochranného léčení podle § 99 odst. 2 písm. b) tr. zákoníku. Rozhodnutí obou soudů jsou tedy vadná ve smyslu dovolacího důvodu podle § 265b odst. 1 písm. j) tr. ř., jak ho uplatnil obviněný.

18. Nejvyšší soud proto z podnětu dovolání obviněného zrušil napadené usnesení Krajského soudu v Brně, pokud jím byl ponechán nedotčen výrok o uložení ochranného léčení, zrušil i rozsudek Okresního soudu ve Vyškově ve výroku o uložení ochranného léčení, zrušil také všechna další obsahově navazující rozhodnutí, která tím ztratila podklad, a přikázal Okresnímu soudu ve Vyškově, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl.

19. Podkladem dalšího řízení je návrh státní zástupkyně na uložení ochranného léčení obviněnému, jak ho přednesla v hlavním líčení, a Okresní soud ve Vyškově o tomto návrhu rozhodne ve veřejném zasedání, v němž odstraní vady vytknuté tímto usnesením Nejvyššího soudu.